

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახაზებიანი ზაფითი. ზამონის უძველესი კვირა დღის.

№ 49.

ნომერი 27, 1894 წ.

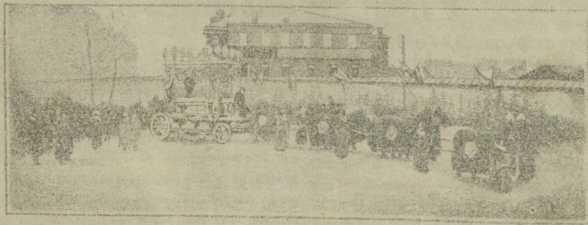
№ 49.

შინაარსი: ფქტორები ისტორიის პროცესისა, ფხსი სკედილი, აკაისა. — ვადღეოვ მგისანს ლექსი, სლოვანისა. — საყურადღებო ამბები. — რაჭა (მგზავრის შენიშვნები) ანაღგაზდა ქარიკელია. — გამოცანა, ლექსი რუს-იმერლისა. — სამი სა- პაღინს ნაცვლით ერთი ხანალი სამაგიერო, კ. დოდაშვილისა. — პარტახი ფე. ნინოშვილისა. — უფრნალი იკვალისა. — რედა- ქცი-სადმი, ერ. რამიშვილისა. — კვალისა. — ფოსტა. — წერილი ანაღ-სენაკიდან, ბესარიონ შიქაძისა — წერილი რედაქციის მი- მართ, გადმოგვდილი ივერიიდან. — განცხადება.

ფაქტორები ისტორიის პროცესისა

ფოამბის* მე-V და IV ნომერში დაბეჭდილი იყო ბ-ნ ნ. ყორდანის ფრიათ საყურადღე- ბო წერილები: კონსოშიური წარმატება და კროკება. არ ეცი მიიქცია თუ არა ყურადღება

ამ წერილებს მკითხველმა საზოგადოებამ. არც ის ეცი, თუ რა შთაბეჭდილება იქონიეს ამ წერილე- ბმა მკითხველებზე. ის კი შემოდლია დაბეჭდვითი ეტქვა, რომ ერთს ნაწილს ჩვენის საზოგადოებისს ეს წერილები ფრიად მოეწონებოდა და იქ გაყენილს და გატარებულს დედა-აზრს სამარადისო ჭეშმე-

იმპერატორის კუბოს დასასვენებელი ერთი ნიკოლოზის რკინის გზის სადგურის ეზოში, სამლოკო- რო მატარებლის მოსვლამდე.

რიტებათ მიიჩნევედა. ისიც ვიცი, რომ იგივე აზრი და შეხედულება, რაიც ბ-5 ჟორდანის აქეს საზოგადო ცხოვრებაზე და კერძოთ ეროვნებაზე, ჩვენ ლიტერატურაში უკვე გამოთქმული იყო ამ თითოორმეტრი წლის წინათ. *) ჩვენ კი ეს წერილები საგულწინძოთ იმითავე მიგვაჩნია, რომ შემთხვევა გველმევა ვრცლათ მოვილაპარაკოთ იმ დედა-აზრის აუ-კარგიათაზე, რაც მათშია ვატარებული.

რაც უფრო რომელიმე მოვლენა მარტივია, მით უფრო აღვილია ამ მოვლენის ახსნა და გაგება. მოვლენაც მაშინ არის ახსნილი და გაგებული, როცა უმთავრესი იმის წარმომავლობელი მიზეზია ნახული და გამოჩენილი. თუ მიზეზი და მისი შედეგი სიტყვის შემოტრუნებლთ არ არის ნაჩვენები, მაშინ მოვლენაც აუხსნელი და ჯერ კიდევ გაუგებარია. ადამიანის გონება და ცოდნა აი, ამ ფარგალშია მოწყვეტული. თუ მოვლენა ზთულია და მრავალ-ფეროვანი, თუ იგი შედეგია არა ერთისა და ორის მიზეზისა, არამედ მიზეზთა მთელი ჯგუფით არის გამოწვეული, იმ შემთხვევაში მოვლენის ახსნაც უფრო საძნელოა, ეს არის იმის მიზეზი, რომ ადამიანმა უფრო აღრე შეიგნო და შეისწავლა ფიზიკური მოვლენანი, როგორც უფრო მარტივი. ადამიანის სულიერი მდგომარეობა და საზოგადოების ცხოვრების დედა-მარტივი, კი როგორც უფრო რთული მოვლენანი, ჯერ კიდევ შედ-მიწვენილ არ გამო რეგულა და შესწავლილა, ცოდნის ზრდა, გაფართოება შემდეგკანონის ემორჩილება: მოკლეობა ახსნა და გკუბა კჭლ-და-ჭლ მიღეს მათი რთულობის ხარისხის. ცხოვრება და საზოგადოება ფრიალ ზთულს მოვლენას წარმოადგენს. იგი ერთსა და ორს მიზეზზე კი არ არს მხოლოთ დამოკიდებული; არა, იგი შედეგია ბევრის ჯაქვის რგოლებისავით ერთმანეთზე გადაშეულის მიზეზებისა. ყველა ეს მიზეზები, რომ ცალკე-ცალკე გამოარკვეოთ, მათი ღონე და ზე-გავლენა შეიგნო და შეისწავლო, — ამისათვის, სხვა რომ არა იცოს რა, მიუწოდომელი გამჭრიახობა მაინც ხომ საჭიროა და ადამიანიც ცდილობს ცხოვრებაზე როგორმე აზრი და შეხედულება მაინც იქონიოს, — უა მისთთ ადამიანის ცხოვრებაც წარმოუდგენელია: ფიქრის და განგების მოძიარობის დროს ხშირათ ერთს რომელსამე მიზეზს გამოანახევენ, მას ხელს ჩაჰკიდებენ, მხოლოთ მას ხედვენ და გულწრფელათ აღიარებენ, რომ ეს ერთათერთი მიზეზი, მათგან ნაჩვენები, არის საფუძველი, ნიადაგი და უმთავრესი

ფაქტორიც ცხოვრების ცვალებადობისა, მრავალ-ფერობისა და სხ. მაგრამ ეს ასე არ გახლავს. ცხოვრება, ამა თუ იმა ფილოსოფოსის განყენებულს ფორმულას, (შედგენილს მოსაზრებას,) არ ემორჩილება და თავის ძალების ზე-გავლენით მოქმედობს და მღელვარებს. ერთ მხარეობა და ერთ-მოკეობა, უფრო მკათაოთა და ნათლათ ემჩნევა ესრეთ წოდებულს თეორიას ეკონომიკრის მატერიალიზმისას, რომლის ერთგულნი მქადაგებელნი ჩვენში ბბ. გ. მიახმე:ლი და ნ. ჟორდანია არიან.

I

მოთხოვნილებების მხრით, მთელი ორგანიული ბუნება შეგვიძლია გავყოთ ორ ღიდ ჯგუფათ. სულიერი არსებათა ერთს ჯგუფს აქვს, მხოლოთ სამგვარი უმთავრესი მოთხოვნილება: — სასრფლობის, აფსიდაციკის და მრავლობის. უმეტესი ნაწილი ცხოველებისა ამ სამგვარ მოთხოვნილებათა ფარგალში ტრიალებს. ეს ცხოველები უფრო მარტივის ავებულებისა და სადა ფორმის მექონნი არიან. მათ სულ ქვედა საფეხტები უჭირავთ ევოლიუციონური, კიბისა. მაღლა საფე:ურებზე, კი მეღაღურათ დგანან მეორე ჯგუფის წარმომადგენლები. მათ მეოთხე მოთხოვნილებაც აქვთ, — მოთხოვნილება ამაშ-შობისა, დროს გატარებისა, *) ადამიანიც ამ მეორე ჯგუფის ცხოველებს ეკუთვნის; სულიერი მოთხოვნილებანი ადამიანისა, მხოლოთ მეორე მხარეს წარმოადგენს უკანასკნელის მოთხოვნილებიას. ასეთია ფაქტი, რომელსაც ეცრაეინ უარს ევრა ჰყაუს.

ბიოლოგიაშიაც და ფსიხოლოგიაშიაც საზოგადო კანონათ არის მიღებული, რომ ის ნიჭი და ის მოთხოვნილება, რომელიც პირვანდელი და ძირეულია, უფრო ღიდ გავლენას იჩენს, უფრო ძლიერია და გადავარების დროს უფრო გვიან ისპობა და ამოიკეთება. ეს ხ-მ ასეა.

ახლა ის ვიკითხოთ, იმ ზემო ჩამოთვლილ მოთხოვნილებათა შორის რომელია უფრო ძირეული და თავი-და-თავი? თქმა არ უნდა, რომ ასეთია მოთხოვნილება საზრდობისა, მსაჰამისა და გამოკვებისა. თუ სასმელია და საქმელი არ გავტოვ, მაშინ თავის კვებაც არ შევიძლიათ. თუ არ იკვებებით, ავებულება და მთელი სხეული გისუსტდებათ,

*) აჭებ:ლებს, ორგანიზაციას, დიდი გავლენა აქვს მოთხოვნილებათა რაოდენობის ხსიათზე. მაგ. მწერისა და ფრინველის სულიერა მხარე უფრო რთული და მრავალ-ფერია, ვიდრე სსკ: ცხოველებისა. ეს იმიტომ, რომ მათ ჰქრება და ფრთები აქვთ და ფრენა შეუძლიათ.

*) ჩვენ აქ შედეგობაში გკუბს 1882 წ. ჟურნალ „კვირისში“ დებუქღ:ლი წერილები: „წერილი ჩვენ საზოგადო მოღვაქეთა მისათ“.

გვიძლია დავაბრალოთ ან ამ საზოგადოების შესაღვენელ მირაჟენებათ თვისებას ან და იმ პირობათა, რომლებშიმაც იმყოფებიან თვით ეს პიროვნებანიო* *). ქვევით იგივე სპენსერი გვეუბნება, რომ სხვა-და-სხვანივითი გინდა გონებით პროდუქტი, რომელიც განუწყვეტლივ იკრიბება და უფრო რთულის ნა-სიათისა ხდება, ფაქტორების ახალს რიგს წარმოვიდგენს და ცვლილებების მოსახდენათ, დიდი გავლენის მიზეზათ შეიქმნება ხოლმეო. დაფასება ამ პრო-

დუქტა (ნაწარმოებთა) მნიშვნელობისა ფრიად ნაძენლო საქმეაო *). ევიგონები, ეკონომიური მატენ-რიალიზმის თეორიისა კი სრულებით აქარწყლებენ გავლენასა და ზედ-მოქმედებას ამ ახალ ფაქტორებისას, რომელთა რიცხვი ცივილიზაციის (განათლებ-ლის) ზრდისთან ერთად უფრო-და-უფრო მატულობს. მაგრამ ენახათ, თუ როგორის სამართლიანობით ხსნის მათი მოღვრება სხვა-და-სხვა ფაქტსა და მოვლენას.

(შემდგო იქნება)

ფხ.

*) იხ. Основания социологии т. II § 6.

*) იხ. § 12

ს ი კ ე დ ი ლ ი.

ფ აშ ეს ყოფილა სიკვდილი... მეტი არაფერი?!. თვალები დახუჭული მაქვს, მაგრამ ვნებდა, გული აღარ მიძვრის და ვგრძნობ კი. გონებაც ისევ თავისავე რიგზეა. მხოლოდ სხეული დამდუნებია: ადგამა მინდა — ხელ-ფეხს ვეღარ ვანძრე, ხმის ამოღება მსურს—ენა არ შემორჩილება. ჰეეე, მოდი და ირიკავე ახლა!..

მადლობა ღმერთს!.. რა გეწყობა!.. ენახათ მაინც, კიდევ რალა იქნება? — „სიკვდილი წერააო“ ამბობს ხალხი. „უმიზეზოთ მე არავის ვერიო,“ უთქვამს სიკვდილს და მართალიც არის. — ჩემი სიკვდილის მიზეზი რალა იყო? ანთება!.. ეს ანთება რამოა გამოიწვია? აბა, დუფდლოთ ყური, საზოგადოება რას ამბობს?! „დაუღვეარი კაცი იყო, თავის პატივი არ იცოდა, თბილათ ვერ იცემადა, ციე-ოთა-წმი იღვა, საზოგადოებო ტანისამოსით დადიოდა და სხვანი“. ფრე! ვერ უყურებთ?!. ბრალს მევე მდებენ. ახირებულნი თუ გინდათ, ეს არის თქვენმა მზემ! — გის არ უნდა თავი მეფეთ და ცილი დედოფლა-ოთ* განა მე კი მძულდა ჩემი თავი, მაგრამ საშუალობა?.. „არა ვე ტყუილია, მავას რა ბერი რამ უნდოდა? — სარწმუნოთ გაიძახიან — ჩვენთვის ეთქვა ჩვენ მოუხერხებდით მაგ საშუალებასაო! ტყუიან თქვენმა მზემ! ჩემებრ საწყლებს მე თვითონ არას გამოვართმედი და მდიდრებიც. თვის რომ მიმეძარ-თა — გამკიცხაუდენ, სირცხვილიწი ჩამაღდებდენ და სირცხვილის ისევ სიკვდილი ჯობია!.. და რა ექვთ ნეტავ, საბოდიშო? ან აღრე ვინ რას თხოვდა მა-გათ და ან ახლა ვინ რას ესაყვედურება, რომ პირ-აქეთ მკედარს მამტყუნებენ? ასეა ადამიანის ბუნე-ბა!.. თავისი თუ არა ენარჯება რა, თავის გამოჩე-

ნას არა უჩრჩენია რა. კუდაზიკობა ცხოვრების ერთი ჭახრათვანია. ემ, რაც იყო — იყო!.. ახლა გვიანლაა ყოლოფერი. მადლობა ღმერთს, რომ ჭი-რისუფლები არ დამესწრენ, თეარა შეიქმნებოდა ერ-თი „ვაი-უშელებელი“, ტირილი, ყვირილი, მო-თქმა თე-ცემა!.. ყველაფერი რასაც კი უფულო ჩე-ვულუბა მოითხოვს და ის თქვენ მტერს, რაც მე დღე დამადგებოდა! სულით დაგიტანჯებოდი. ახლა კი... მაგრამ, რომ არც ახლა ვარ მოსვენებით?.. ეს აუარებელი ხალხი, რომ შეკრებილა, რალა ჩემო? სიკაცსეღში არ უკითხავართ, ავადმყოფი არ უნა-ხავართ და ახლა კი თავს იტეხენ სიკვდილის შემ-დეგ?!.. სინანული? სინანული კი არა და ის კიდევ!.. რა ბძანება!.. ყველას თე-თავის საკუთარი გულის საუბანი რამა აქვს და მკედარს მიზეზათ მიღებს... მამადლის. ზოგი მხოლოდ მიტომ მოდის, დარწმუ-ნენ: მართლა მოველი თუ არა? ზოგი ამბობს გუ-ნდებაში: ცოცხალი ხომ მინახავს და მინახავს, მოდი, ახლა მკედარსაც დაეხედე როგორიაო? ზოგი არა ფიქრობს და ზოგი რას? ზოგიც მარტო ფენის ხმას აჰყოლია!.. საზოგადოთ კი ყველა იმ აზრისაა, რომ უკანასკნელი ვალი უნდა მოვიხადოთო. დიდება შენ სახელს ღმერთო! პირველი ვალი როდის ახაოვდათ, რომ ამ უკანასკნელს აღარ ივიწყებენ? მაგრამ ჩანს, რომ ეს მეორე უფრო ადვილი და ვასართობი ყო-ფილა!.. აღბათ ამის მიზეზია, რომ ხალხმა თავი მოიყარა და სახლში ტევა აღარ არის... საკვირე-ლია, რომ ხმა მალლა ლაპარაკს ვეღარავინ ბედავს მკედართან!.. თითქოს ეშინოდესთ ჩემი... უკულმა სამართალი თუ გინდათ, აბა, ეს არის!.. სიკუც-ხლემში არავინ მერიდებოდა, მიყვიროდენ, უსამარ-თლობით და ცილის წამებით მაყურებდენ და ახლა კი მართლის თქმასაც ვეღარ ახერხებენ ხმა მალლა?..

მხოლოდ ჩორჩილობენ. დიახ, ჩორჩილობენ, მაგრამ, სული ფხიზელი ყოფილა, ვერაფერს გამომაპარებენ... ყოლიფერი მესმის: ჰეე!—ეს არის ჩვენი სიცოცხლე? „მოვიდა—იცხოვრა, მოკვდა—წავიდა და გაქრა!“ თქვა ერთმა ჭკუის კოლოფმა დიდი შეფერებით, თითქო საკვირველი რამ ეთქვას ახლათ.—„დიიიიას! ეგ არის მსოფლიო კანონი!“—უპასუხა თავის ქნევითა და თვალმის გაჭყვტით მეორემ და გაწუმდენ.—„საწუწუხარა ახლანდელი ქართველების მდგომარეობა: აი ახლა ეს, ნიჭიერი კაცო, იყო, მაგრამ უკუღმართათ გაატარა თავის დღე და სოფელი! ვერც თავის თავს არგო რამ და ვერც ქვეყანას!.. შეეძლო დაწინაურებულიყო და კაცო გამხდარიყო! ახლა კი თითქოს არც კი ყოფილიყოს ქვეყანაზე“. ბრძანა ერთმა ბობოლამ. „მართალსა ბძანებთ, მაგრამ ეგ საზოგადო, საყოველთაო სენია დღეს.“ მიუგო მეორემ და გავიდენ მეორე ოთახში. „ღმერთმა ატონოსს, მაგრამ უკუდი ენის პატრონი კი იყო: თვითონ არას გერჩოდა, მაგრამ თუ გამოიწვევდი, ერთს მისთანას გეტყოდა, რომ გულიდან ალარ ამოგცილდებოდა!.. მაგის შიშით ხმა ეგლარ ამოგველიო!.. ნამეტანი იყო!.. ნამეტანი!.. თავემი, ბრიყვი, უზდელი, შეუბოვარი!.. ეჰ, მადლობა ღმერთს მოერჩით... ვადეჩჩითი!..“ წაილაპარაკა ერთმა.—„რას დაფიქრებულხარ?“ ეკითხება ერთი ეინმე ახალგაზდა გაქალაჩებულ პუბლიცისტს. ამაზე ეფიქრობდი.“—„აძლევს ჰასუსს და ათითებს ჩემკენ—მაგის ნიჭის პატრონს შეეძლო ბეერი ნაყოფი მოეტანა ჩვენი ქვეყნისათვის და უნაყოფოთ კი ჩაიარა მაგისმა შრომამ! ეს სულ მისი ბრალია, რომ მე არას მიჯეროდა და თავის ნებაზე დადიოდი.“ „კაცო, შენ ჩემი თქვა!.. არ დამიჯერა, არ იქნა, ვერ დაეწყებე ჩემბეზურათ წერა!..“ ორიცოლი წლიააწერს წერდა და ქართული კი მაინც არ იცოდა... ვერ ისწავლა!.. თუ არ გადავსწორეთ მაგის ნაწერები, კაცს არ წავიკითხება!.. რაღაც უუნაყოფი ენაა... იმერული!..“ ჩაერია მეორე—„ეჰ!.. დირს კი ვადასასწორებლათ? ასე არ მოიბოება აზრი მაგის ნაწერებში, როგორც უჩიის სახლში მირონი! ცარიელი ლაბუტობა და ლახლანდარობა!..“ დაუმატა მესამემ. „ეგ ხომ ყველა მართალია; მაგრამ მაინც უნდა პატივით დავასაუღლოთ ქვეყნის დასანახავათ!.. მე სიტყვასაც კი ეამზადებ“. განაგრძო მეოთხემ.

„მეც! მეც! მეც!.. ვაიმეორეს სხებმაც და გავიდენ. რა გშენის ეგ შავი კაბა!“ წაულაპარაკა ერთმა ფრანტმა ახალ-გაზდა ქალს. „იჰ, რა დროსია?“ მიუგო სიამოვნებით გაწითლებულმა ქალმა და ცბიერათ შეხედა.—„სიყვარულმა უღრობა არ

იცისო!“ უპასუხა ფრანტმა და გაწუმდენ.—„მეგარი რამეები ბეერი მესმის—გულზე ესკლები, მაგრამ სულს ხომ გული არა აქვს!.. სსსუუუ!.. ავერ პატარა ბავშვიც ეკითხება დედას: „დედიკო, ახლა ლექსებს ალაღ დაწვლს?“

—არა შეილო! უპასუხებს თეოდ-ტრემლიანი დედა.—ველარ დაწვლს.
—ლატომ?
—რატომ და აქ ალარ იქნება. ფუფულასთან წაიდა.

—იქ ლას გააკეთებს?
—იქ... შეეხვეწება ფუფულას, რომ ნიკო გაბენდინიერ და კარგი კაცი გამოიყვანეო!.. შენი შეამდგომელი იქნება შეილო და შენც ილოცე!.. შევედრე ღმერთს!.. პაუკარი გამოსახე!—აი ავერ მღვდლებიც მოდიან. პანაშვიდი უნდა იხადონ!..

გამაღობო შენ უფალო, რომ ეს ერთი ჭირის უფალი მაინც გამჩენია აქ!.. ეტყობა სოფლიდან არის ჩამოსული.

აი შეიმოსენ... სანთლებს არიგებენ... ანთებენ!.. „მამაო!“ მიდის ერთი ახალგაზდა მღვდელთან და ეუბნება: „მამაო, მგონი, უცბო ენაზე აპირობთ პანაშვიდის გადახდას?“

—დიახ. მაშ როგორ?
—ჰ, ნუ ინებებთ მაგას!
—კი მაგრამ, აქ ბეერი მისთანებიც არიან რომ არ იციან.

—მე მგონია, თქვენ მკედრისათვის იხდით პანაშვიდს და არა ცოცხლებისათვის! აწყვეთებს სიტყვას.

—მკედრისათვის?.. ჰმ.—მაგისთვის სულ ერთი არ იქნება? შენ მტერს ნურა გაუგია რა, მაკან ევლარა ვაგოს რა“. წაბუტბუტა წვერ-ცამეტამ, მაგრამ აასრულა კი, ძალა უნებურათ, ახალგაზდის რჩევა.—ამიგეს წესი!.. გათავდა!.. შეიქნა ჩოჩქოლი. დამიპირეს ვასენენა!.. მაგრამ წამოადგა წინ ისევე ის ახალგაზდა და ანბობს: მოითმინეთ ბატონებო!.. უნდა ეს ლექსი მოისმინოთ, სადაც ვანსენებულის უქანასკნელი სურვილია გამოცხადებულო!“ ამოიღო და წაიკითხა:

ს ნ დ ე რ ი ო :

ოთხი ფიცარი კუბოსთვის უბრალო, შეუმკველად და ოთხი მუშაც წამლები, რომ გამასვენონ ხელდა.

არც გვირგვინები, არც სიტყვა არცა რა ცერემონია!..

არ მინდა!.. მოლას ანდაზა
მეც ბევრჯელ გამოგონია.

მინდა რომ ხალში დამარხოვნ,
სადაც არ იყო სხვა მკვდარი!..
ზაფხულმა მწვანით შემოსოს
და თაველს მაყრიდეს ზამთარი!..

მზე საულავს სხივებს ტყორცნიდეს
დაქათქათებდეს ზედ მთვარე,
და ვარსკვლავები ჭიკჭუკა,
მიზნდით მოსხივ-კისკარე:

დილ-დილით გასაღიძებლად
შაშვმა მისტინოს ზეგსური,
რომ მის მალალ ბან-სალამურს
სიკედლიშაც დაუგდოს ყური.

სალამოს ვარდის ჩიტუნამ
ჩასკენით ჩამკენსას „ნანინა“;
იქვე მახლობლათ ბუჩქებზე
მას აერჩიოს რა ბინა!..

და ამდენ ნატერის გვირგვინათ
ერთსაც დაესახვე სხვა რამეს,
კაეშორსა სიკედელ-სიკოცხლის,
ორივე საფლის სიამეს:

ის მიჩრეენია ძვირფას ძეგლს...
ყოველ გვარ სანახაობას,
რომ იქ უქმე-დღეს ვხედავდ
მოზარდულ ქართველ-თაობას!..

იქ თამაშობდეს, ცელქობდეს,
ეხორცებოდეს ქართველ-ერს!..
და თავისუფლათ დამღერდეს
ძველებურ „მრავალ-ჭამირს!“

ყველამ ყური დაუგდო. მოისმინეს და სიცილი დაიწყო. მხოლოდ მეთათრებმა კი თქვეს; „ახლა გვიანდა არის, მომზადებული ვართ, ხალხი ცერემონიას ელ-

ის... უცდის და ხომ ვერ მოვატყუებთო!.. ამას რომ ყური მოეჭკარი, გამეცინა გუნებაში: არა, მეც თუ სულელი არა ვარ, სიკოცხლში ვინ ამისრულა სურვილი, რომ სიკედლის შემდეგ გამოგონან—მეტქი!..—დამაღლეს ხელო და გამიტანეს. დიდძალ ხალხს მოეყარა თავი; ქუჩები სულ გატენილი იყო, მაგრამ მწუხარება კი ვერაფერს შეეატყვე—ისევე ქალებს, ბოეშებს და უბრალო მდაბალ ხალხს უფრო ეტყობოდა!.. სხვები კი მოვალეობას იხდიდენ.—უფრო მეტი სერიის ხალხი იყო!.. მე გგონია საზრებელაზე რომ ვინმე წაყვანათ მაშინაც ისევე ეს და ამდენივე ხალხი მოგრაოდებოდა.—სულ ტატით მიმსვენებენ.—ეს გვირგვინები რაღა ოხრობაა? გგონილა ამდენი?! სიკოცხლში გამოიბოადენ და ახლა კი უკან მიამდევნენ?.. „წმიდინდააო დმევეროთა, წმიდინდააო ძლიიიეროთა!“ ვაღობს მოსწავლეთა გუნდი.. ეს კი არა მწყინს!.. მშობლიური რამ ხედება გულს!.. მაგრამ, მაინც, ნეტა, მალე გათავდებოდეს ეს მსახიობა!.. უპ, როგორც იქნა! ძლიეს არ მიმასვენეს საფლავამდი!—მადლობა ღმერთს, ახლა კი ჩამდებენ პირღია საფლავში და მოვრჩები, მოვისვენებ!.. მაგრამ რა ბრძანებაა?.. აქაც კიდევ ერთი ჭირი... უარესიც შემართება: მებევეიან ვარს, გაუკეთებიათ რაღაც მადლობი ადგილი, დგებიან ზედ ვილა-ე-ვლაკები და ასაქსაქებენ ენას!.. რას არ ამბობენ, ღმერთო ჩემო!.. „ჩაესენა მზეო“, „დაბნელდა მთვარეო“, „მოწყდენ ვარსკვლავებიო“ და სხვანი. ასე ვატლევაც იქნება?! მერე, ვინ ამბობს ამ სიტყვებს, ასე ურცხვით? სულ ის ხალხი, რომელსაც სანამ ცოცხალი ვიყავი, ჩემი ლანძღვისა და ცილის წამების მეტი არა გაუკეთებიათ რა!.. ჰე, ახლა კი მომასწერს და კულაბიკაობენ! ოპ, რა შეურაცხყოფა ეს ამათი, ფარსევლოური სიტყვები და ცბიერი აღერის!.. ამათ უნდათ, რომ მჭვერ მეტყველობით თავი გამოიჩინონ და გული იჯერონ.—უპ, ძლიეს არ გაათავეს!.. მადლობა ღმერთს!.. მადლობა ღმერთს!.. ახლა კი თავს მანებებენ!.. ძლიეს არ გადაერჩი!.. აი დახუტეს კუბუსთავი... აქედენ... აკაკუნებენ... ჩამიშეეს სამარეში.—მიწას მაყრიან... ახლა კი მშვიდობით ჩემო სამშობლოე!.. ენახოთ იქ რაღა იქნება.

Handwritten notes in the center of the page, including the number '1935' and other illegible characters.

ავალმყოფ მგოსანს

(გუქლენი აკავის)

ამხნევი სულით, გამხნევი!
არ, არ ვისუსტოს სხეულმა!
არ დავიმონოს, მგოსანო,
საწუთროს ხრიკმა წყეტლმა!

კიცხვა და ლანძღვა უმართლოთ
ხშირია, ქვეყნის მეფეა!..

შოთამ სთქვა: „ვარდი უყვლოთ
არავის მოუკრეთია!“

სანამ ცოცხალ ვართ—გედენიან,
არ მოგივლიან კბენასა,
ჩირათ აგდებენ მოყვასის
ლმობიერისაც—წყენას.

სხვა-და-სხვა ჰერის წყალობით
ჩენი ცხოვრება—მტერია,
და კიდევ აღამიანიც,
აღამიანის მტერია!..

დახე ცრუთ ენას, მტერთ შურსა,
სოფლის ჰერსა და ვარამსა!
დიდებულს მგოსანს უციცნი
ეის გიწუნებენ კალამსა?!

მაგრამ იცინე ჩვეულებრ,
გულში სთქვი, ენა მზიანო:
„წყალნი წაეღე და წამაოვლენ,
ქეიშანი დარჩებიანო!“

გეტყვი, მოხუცო მგოსანო,
თუმც რა მრჯის შენი სწავლება?!
თვით უწყვი, ჩენი საწუთრო
სხეე რაა, თუ არ წვალება?!

მიტომაც გემართებს მხნეობა
გეკაკ-სალკლდევდეთ გულითა!
ღე გეკიცხონ უმართებულოთ,
ნუ დაეცემით სულითა!

სილოვან

ქუთაისი 15 გიორგობითვე 1894 წ.

საყურადღებო ამბები

სუთაისი *). გავიგეთ რა, ჭეშმარიტათ სასიხარულო და სასიამოვნო ამბავი ჩენნი დიდათ პატრიცემული და უსაყვარლესი დიდებული პოეტი აკაკის ავთამყოფობისაგან მოარჩენისა და უყუთ გახლომისა, ჩენს სიხარულს საზღვარი აღარა ჰქონდა და ყველა დიდის აღტაცებით მიეცემა ამ ჩენ დიდათ სასიამოვნო და ჭეშმარიტათ სასიხარულო ამბავს. ჩენ გულის ძგერით ევლოდით ამ ამბის შეტყობას და უზუნაეს ევედრებოდით და კვლავ მამედრებით, რათა მრავალ ჭამიერ ჰყოს მისი ნაყოფიერი სიცოცხლე სამშობლოს საბედნიეროთ და სასიქადულოთ ჩენდა. ბ. ა. ფ—ძეს მოახსენეთ ჩენ მაგიერათ, რომ მისი ნასროლი გესლიანი ისარი და ტალახი მზისადმი, მზეს ვერ მისწვდება და ვერც დაბნელებს და თვით მსროლელს თავზე დააცევა.

* ამ წიწილს შეუცვალეთ ვებუჯავთ. ვისაც სურს შეუღღა „კვალის“ რედაქციაში ნახოს დედანი ამ წიწილსაც და სსკეპისაც, რომლებიც დაბეჭდილი იყო რედ.

სულს გავწრთ ქუთაისის ქართულ ნოქართავანი, აკავის დიური ნიჭის თაყვანის შექმენი: მ. ღვალაი, ი. ბ. ეფიანია, ნ. ბაქრაქი ამაკოა პ. მეფერიშვილი, ს. ქოქინაძე, რუსსაქ, ა. ევანა, ნ. ღვალაი, გ. ჭავჭავაძე, ქ. გორგაძე.

როგორც შევიტყუთ, მალე დამთავრდება ბეჭედი ახალი წიგნაკისა „ქართველები სპარსეთში და სპარსელი ქართველი ათამ ონიკაშვილი“.

ქუთაისიდან მოკვიედა ე. ბეჭენაშვილის გამოცემა „სიმები“, რომელშიაც „კვალის“ თანამშრომლის სილოვანის ლექსებია დაბეჭდილი. წიგნი ღირს 5 კ. და სუფთათ არის გამოცემული.

სოფ სურება. (ოზუეკეთის მარა) სურები არის მივარდნილი სოფელი, ტყიან-მთებით გარშემორტყეული, რის გამო ამ სოფლებს მისელა მოსელა უჭრადებათ ხოლმე. ახლო მდებარე სოფლებში. მთიდან ჩამოუღის სოფელს ერთი მდინარე „სუფსა“, რომლის ნაპირებზე სახლებია აქეთ გაშენებული სურელებს. სოფ. სურებ იყოფება ოთხ ნაწილათ: 1) ქვემო სურები, 2) შუა სურები, 3) ზემო სურები 4) ზე თავ

სურები. ქვემო სურებში დიდი ხანია არსებობს ისიღო-
რე რამიშვილის მოღვაწეობით სკოლა და ჩინებულა-
თაც მიღის ამ სკოლის საქმე; ამის დაარსების დროს
ბევრი ეხვეწენ თურმე ქვემო სურელები დანარჩენ
სურელებს: შევერთდეთ, ერთი სკოლა დავაარსოთ
მტკიცე და შეურყეველ ნიადაგზეო. მაგრამ სულ
ამაოთ ჩაიარა ამ თხოვნამ, ასე და ამ გვართ ვერც
ქვემო სურების მცხოვრებლებს შეეუფერთდით და
ვერც საკუთრათ დავიარსეთ სკოლა; რომ იტყვიან:
აქ მოწედი, იქაც მოწედიო* სწორეთ ჩვენზე ით-
ქმის. ბ-ნი მკითხველო, უმთავრესი მიზეზი სკო-

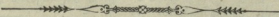
არ ასწავლით წიგნსო? გიპასუხებენ: არც ჩემთვის
უსწავლებია მამა ჩემს, მაგრამ ეცხოვრობ, ჭადს ეჭამ,
ვის ცალია სკოლის გამართვისათვის, მხოლოდ უსაქ-
მო კაცი თუ მოკლდება მაგაზე!.. ერთი სიტყვით
ამ ნიარ ბედ-ილბალში გვეყავს ბავშვები. მამა მღვდლებს
და ბ-ნ მამასახლისს შეუძლიათ შეწყვიტა მოგვეცნ
და არ უნდა დავიფიქსონ, რომ ვალდებულნიც არიან,
მაგრამ რას იზამთ, როდესაც ეს პირები შევლის
მაგიერათ გეშლიან კიდევ საქმის დაწყებას. კარგს
იზამდა ბ-ნი მასრის უფროსი, რომელიც, როგორც

გაერგინები იმპერატორის კუბოს შესამკობლათ.

მზრავს მწერლობის წარმომადგენელთაგან.
ლის დაუარსებლობისა არის ჩვენი დაუდევრობ-
და სწავლა-განათლების სარგებლობის შეუგენ-
ბლობა, რომ ჰკითხოთ აქაურ გლეხსა და
აზნაურს: რატომ არ იმართეთ სკოლას და შეიღებს

მოსკოვის სამცხე-აქორ სსოგადკოებისაგან.
გვემის, დიდ ყურადღებას აქცევენ სწავლა-განათლე-
ბის საქმეს, ამ სასოწარკვეთილებაში მყოფ სურე-
ბლებსაც მოგეპოვებდეს ჯეროვან ყურადღებას.
გ. კოჭა

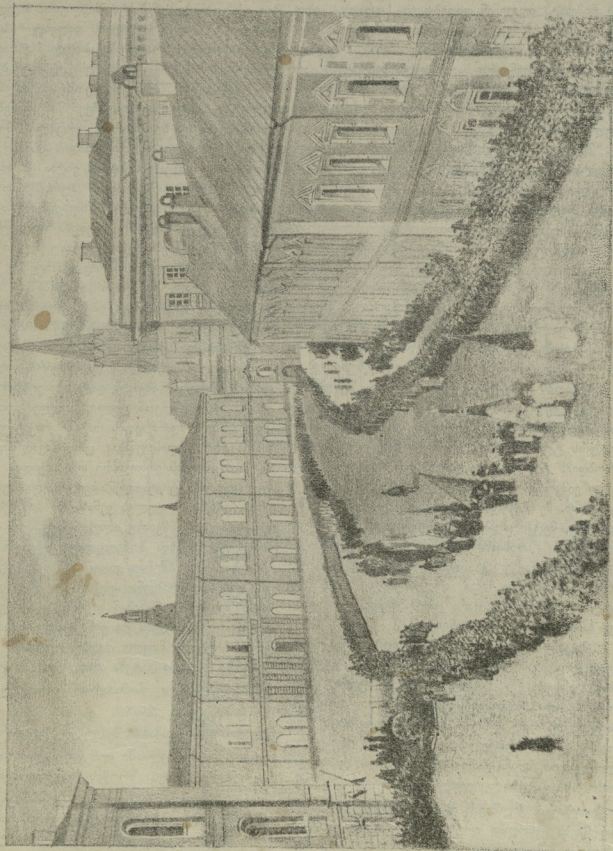
რ ა ზ ა

(მზავრის შენამწევი)

I

შემისრულდა კიდევ გულითადი სურე-
ლი! მატარებელმა მიმაქროლა ტყუბულის
საღურთან; ვიქირავე იქ ერთი ჯახრიკა
ცხენი, გავიყოლე მზღებელი და შეუდექი ნაქერალის

მთას. შუაღლეა; ირგვლივ აღმული აღის ყველაფერს;
ავისტოს პაპანაქება სიციხეს შეუგუბავს ჰაერი და
მიხუთავს სუნთქვას... თუმცა ამ მაღალი მთის ბილი-
ის მოსავს მუხის, რხილის და წაბლის სქელი
ხეივანი, მაგრამ მაინც ვერ მფარავს სიციხისაგან.
ავედი დიდის წვალეობით ნაქერალას მწვერულ-
ზე; ავათრივ ჯახრიკაც და ვადმოვიხედე უკან. ჩა-
ნდა მხოლოდ გველივსგან ვადმწვაზი მინდერები,
აშუშული ყანები, შეღებლიყო ჰაერიც კვამლის
ფრად, თითქო უკიდა ყველაფერს ცეცხლი და იწ-
ვის. დალილმა და შეწუხებულმა ვიბრუნე პირი

განხილვა იმპერატორის ალექსანდრე მეორის შესახებ ტყუდობის, სამედიცინო კონტრე მისიონერის კრებაში.

ჩრდილოეთისაკენ; იმ წაშს შემგებო გაქარხლებულ სახეზე გრილო, მაცოცხლებელი სიო და უაღერსა ტბილათ განტრებულ გულს, მასთან ერთად უტ-რიე დამეხატა თვალწინ დიდებული სურათი. ერთ მხრით ეშვარ გარუჯულ, გადამწვარ მიდამოს, მეორე მხრით კი, იქვე რადენსამე ნაბიჯს გადაღ-მით, იშლებდა შეენფერი ბალი. დიდს ხელოვანს არ დაუშურავს თვინ, რათა შეემყო უხვით ეს წალკო-ტი, ეს ხეობა და ირგვლიე მოხდენით შამოფარგ-მული მთები.

შემკულია ნიადაგი წყავის და შკერის ბუჩქებით, რომელთაც გააქვს შუას შუქზე რალაც მზიბლავი, მოთბილისმეცლვარება. შიგა და შიგ წამომდგარა ამაყუთ შოლტივით სწორი ნაძვი; მას ამოღვამიან ფიჭვი და ურთხელა, აგერ ხალისობს ეგრცხლისფრათ წიფელი და თექურა, მათთან გამომდგარან ამაყუთ დიდ ფოთოლა ქაღალი და ლეკა. მისი კალთებში მორუხუნებებს ყინვასავით ცივი წყაროები. იქ შორის ბზინავს და მიიშალება მორცხვით მდინარე შორი, რომლის კალმაზის სილამაზესდა გემოს ძნელათ თუ ასწერს ფისიმე კალამი. გრილი, წმინდა ჰაერა დამ-თერალა რალაც საამურ, გამოურკვეველ სუნელებით და მიტბობს არსებას. დაცხრა, დაამდა შეწუხებუ-ლი სული. მეცხვარ ამ დიად პიზნაჟს, შეეტრფი ამ ედმეს და ვამბობ უნებელივით: ნუ თუ, ეს არის ის საქარ-თველოს ტურფა მხარე, რომლის ნახვასაც ასე ვნა-ტრობდი?! ნუ თუ ესაა რაჟა?! დიად ეს არის რა-ჯა და ეიმყოფები მშრომელ და მაცადინ ხალხის ქვეყანაში. მე მსურდა ემდგარიყუე დიდხანს ამ მა-ლობზე, მეტკირა ამ შეენიერებისათვის, მაგრამ ჩემი მხლებელის რიხიანაა ხმამ გამომადვიდა ამ ოკნებლანდ; ქვე კი შენი ჰირიმე, ქვე რას უყ-ურბე მაგდენს; ქვე ნათი არ გინახავს თუ? ქვე ცოტა დაუქქარათ, თვარა დავდიანდებ; თუ გინდა ქვე ხარი-თვალზე შევიცენოთ.

შეც რას ეიზამდი; დამორჩილი მის უტ-ყუარ ლოლიკას, შეეგქვი ჯახრიკაზე და გაუდქვი გზას. ისედაც გრილ ჰაერს უფრო აგ-რილებს და აჩრდილებს უზარ-მაზარს წიფლები და ნაძვიები; მათ შორის ნაწთა აუყრათ თვინ ფე-რად ყვავილებს რომელთა ფურცლების ოდნეე შჩი-ალი ვგაონებთ მძინარე ბაეშის ბაევთა უტოდველ მოძრაობას. აგერ დაკიდულა ქორთვა დროზე პაწ-წა ზარბივით ქალშავას თეთრი ყვავილები, აგერ ლაქდაცებს ყვითლათ დიდფოთოლა ჯორის ტეფა, იქ კიდევ გამოიყურება წითლათ რიყის ძირა, აგერ იმზირება ლურჯათ მერქიულა, მათთან გადაშლილა მოხდენით ეით ფარშავანის შეენიერი ბოლო ნახ-ფოთლიანი გუმრაჯა და ბურღულა; აგერ, განცალკე-

ეებით დაუხრია თავი ჯახველას და ბრწყინავს წით-ლათ ეით მორცხვი პატარძლის ლოყები; მასთან... ჰე, ეინ მოთოლის კიდევ რა მცენარე არ შეუტარ-ბია აქ გულუზე ბუნებას! მე მიედივარ, მივალ ამ დი-დებულ ტუტეში, ამ ორძილის დიდებულ საშენოში, ოკნება მიხატავს რალაც ზღაპრულ სურათებს და სიამით აღძრულ გულს გააქვს ტბილი ბავა-ბული.

შეწყდა ეს შეენიერი ხეობა და ახლა გადი-შალა სხვა ახალი სურათი. ჩვენ წინ ეფინება ს. ნი-კორწმინდის და ხონქიაროს ერცელი მინდვრები. პურის, ქერის, ღომის და სიმიდის ყანები ბზინავს ყვითლათ და მწვანეთ. მაგრამ ეილან ის ოთხი რომ ჩამდგარან და მკიან სწრაფთა პურს? მათი გრძელი ფერადი სამოსელი ფრიალებს ნიახეზე; მათი საამურა სი-მღერა რაკაკებს ჰაერში და ედება მთა-ველს. ნუ თუ ცენვი მანდილოსნები არიან?! ნუ თუ ქალები მუშაობენ აქ? რატომ საქართველოს სხვა მხარეებში არ ენე-დეთ ამას? დიად, მხოლოთ ოკრიბაში, ლეჩხუმში და მეტადრე რაკაში მუშაობენ ქალები. ისინი არიან ყოველ საქმეში თვის ქმრების ქეშარაკი ამხანაგი და ქმრები ვერ დაქაღნიან მათ, რომ გარჩინთო.

ადგილის სიენიწროვე და სიძვირე აძიულებს კა-ცებს წავიდენ სხვაგან და იქ თავიანთი ხელობით და შრომით იშოვონ ფული. საღღამოთ ყოველ კუთხიდან მომდინარეობს რაკაში რაკველი, მოდის თავის ერთი წლის უნახვე ცოლ-შვილში; ხარობს იგი მათ შორის ერთი-ორი თვე, იყიდის იმ შეძე-ნილ ფულთი ცოტაოდნადგელს, დანახავს და დათ-ნესავს ყანებს, მოუვლის ევენას და გასწებს ისევე მა-ლე საშოვარზე მფორე აღდგომამდე, ეინ იცის რამ-სიშორეს. ოჯახის მომვლელათ რჩებიან მხოლოთ ქალები; ისინი ხშირათ კიდევ ხენენ და თესვენ, მკო-ან, ლეწვენ, თბებენ, ფქვენ და ამავე დროს ზრ-დიან შვილებს. აშენებენ საქანელს, ქსავენ შალე-ბს, თელევენ ნაბდებს და ეინ მოთოლის კიდევ რას ერთა სიტყვით მივიღ ოჯახის ტვირთი აწვეთ მათ კისერზე და ქება-დიდება იმათ, რომ მხნეთ მიაკეთ-ეს მძიმე უღელი. ისინი არიან ღირსეული ცოლე-ბი ღირსეული ქმრების და ამ მხრით რაკველუ გლეხის ოჯახი თამამათ შეეგვიძლია შევადროთ ნემსის ოჯახს, საქართველოში ხომ სამავალითოა და პირ-ელი ალაგი უკავია შრომის მოყვარეობით და მანე-ობით. მართლაც რაკველები ძალიან წავაგან ნემსებს სიძუწით და ანგარიშთან ცხოვრებით. რაკველი ქა-ლი, არამც თუ მარტო შრომით, ხან ტანსაცმლი-თაც ჰხადებს მამაკაცს. ხშირათ ნახვეთ ზემორაკაში და მეტადრე ს. ლებში, გლოლაში, ქიორიში და უწერაში, რომ მანდილოსანს ჩაუტევას კაცური ჩი-

ბა, პაქეტიბი და ქალამნები, მოუდევს ზურგზე ხალთა, რაშიაქ აქეს საეძლი და მიეშურება სამუშაოთ ყანაში; მხოლოთ ქულის ნაცულათ თაეზე ახევეია შალი, რითაც მზიდლება, რომ იგი ქალია.

სად არ ნახათ რაქველ კურტინან მუშას, დუ-რგალს, მეწისქვილს, მებაღეს, მგერაწეს, ვაჭარს სა-ზანდარს... ისინი მოღებულთა მთელ საქართველო-ში, მათ შეხედებით შეზღვაზე მდებარე ქალაქებში, თვით ოდესაში და უფრო შორსაც კი. რაქველს უყვარს ის მხარე, სადაც პირველათ დარწმუნულა მი-სი აკენი, უყვარს რაქვის შეუღარებელი მთა-გორე-ბი და ცივი მაცოცხლებელნი წყარონი, უყვარს უწერის მკვე წყალი, უყვარს რაქული ლორები, უყვარს შაორის კალმახი და მალხინებელი „ალექსა-ნდრეული“, ამიტომ ვერ ტოებს იგი ადვილათ ამ ტურფა მხარეს. იგი უმჯობესათ არჩევს მთელი ნა-ხვეარი სიკოცხლე დარწეს გარეთ, იშრომოს მხნეთ, გასწიოს დიდი ტინჯვა-წვალება, რომ ბოლოს მი-ნც, სიბერეში შეიძინოს ცუტადენი მიწა-წყალი, განისვენოს გულ-დამშვიდებით ღ დასაუღაღეს მამაპა-პათა შორის საუკუნო საეანეში; გადასახლებით კი ძლიერ იზვიათათ გადაეა სხვა მხარეს, თუნდ იქ, დიდი სიმოდრე და ბედნიერება მოელოდეს.

მაგრამ მე ძლიერ გადაცილი ჩემ გვემას. და-უბრუნდეთ ისევ. გახდა კიდევ ჯახრიკას გამხმარ გავაზე მთრახის ტყეცანი და განეაგრძე მგზავრობა. აი, შემომხდა დატერითული პაწია გოგონებანი ურე-მი, გვერდით მოდის მალხაზათ, ვით ცქვიტი მთის არჩეი, ლამაზი გოგო. ეგერ დასრიალობს ფართო კალოზე კვერი, ზედ ზის მანდილოსანი თავის შეი-ლგებით და მარლათ მიერეკება ხარებს; ეგერ ჩამდგარა ყანაში მთელი ოჯახობა, ქალი ხელოენუ-რათ გრებს ულოს, ჰკრავს მოაკილ ქერს და დებს ურემზე; იგი არ შეშინებია სიცხეს, დაჭქარს ჯარა-საეით და სრულიათ არ აქცევს ყურადღებას, თუ როგორ მოგორავს მის გახურებულ სახეზე ოფ-ლის ბურთები. მეეუტქერი ამ მშრომელ მანდილო-სნებს, შეეხარი ამ დიდიან-პატარაიანათ გამრჯელ ხა-ლს, შეეხარი მათ და ამ დროს ჩემი ფიქრ; მთლათ ჩემი გრძნობანი ლოკვე მათ მარჯვენას, ლოკვენ ყოველ მშრომელ პატროსან ვერს, რადგან მათი ხეედრია მომაველი ცხოვრება და ქეშვარიტი ბედნ-იერება.

ახალგაზდა ქართველი
(შემდეგი იქნება)

გ ა მ ო ც ა ნ ა

მათ ბატონს პატიოსნება მხოლოთ სიმდიდრე ჰგონია, ოხრათ ნარეგები ქონებით ამაყობს თაე-მომწონია.

შთამომავლობას აფასებს პირად ღირსების მტერია, უნცროსის დამჩავერელი და უფროსის ფეხთამტერია.

ღარიბებს ზიზღით უყურებს, უარჰყოფს ნიჭს და გრძნობას, სწავლაში დაბერებული თვით ვერ მოსული ტნობასა.

ის არის მისი კანონი, მის თელის მიზნათ და ვალადა, რომ თვისი მოძმეც გაცარცვოს ან ხერხით, ანუ ძალადა.

პატიოსანი შრომით მას, ჯერ არა უშოენია-რა. კაცს სისხლს წოვის ვითა წურბელთა, ძეღობს უხრავს როგორც იარა.

არ გამოზღლია მისთანა ეგერ ჩვენში არც ერთ გვარშია, მოძღვარი ცრუ მოწმობისა გამმპარჯეე საჩივარშია.

სხეების მცირელი შეძენა მისი სენი და წყლულია, შურით და გელათ აესილი ზნეობა შებლაღულია.

სხვა არა-რა წამს ფული და სმა-ჰამა შესარგონია, ახალ თაობის კაცუა მამული ზერები ჰგონია.

ვიცო რომ ძობება ქვეყნისგან იმისთვის ბზე და ჩალაა, მაგრამ არ ვიცი მისი ძმა ქვეყნათ რა მაჩანაჩაა?

პ ა რ ტ ა ნ ი

(მოთხრობა გვ. ნინოშვილისა).

შედეგი *)

VII

2 ავიდა რამდენიმე თვე. მელანია ახლა უკვირდებოდა თავის ცხოვრებას და ხედავდა, რომ რაც დრო გადიოდა, მით უფრო ძნელი ასატანი ხდებოდა მისთვის ეს ცხოვრება. ცდილობდა, მაგრამ ჯერანის გულში მცირეოდენი თანაგრძნობის ადგილიც კი ვერ დაიჭირა. მათი ცოლქმრობა, მხოლოდ იმაში გამოიხატებოდა, რომ ღამით ერთმანეთთან წვებოდნენ, ესეც ისეთი გულ-ცივით და უხასიათოთ, რომ თითქოს ძალ-დატანებით ასრულებდნენ ამ მოვალეობასაო. დაწოლის დროს ჯერან ან ლოგინს დაიწუნებდა—უხეიროთ არის დაგებულთა, ან სხვა რასმეს მოიმიზეზებდა და მაინც ასაკველურებად ცოლს, რაც უნდა რიგზე ყოფილიყო ყოველივე. თუ უქმი, ან აედრიათი დღე იყო, ჯერან დალიდან საღამომდე შინ დარჩებოდა და მაშინ ხომ რა, ერთი წვალბეა უნდა გამოეგელო მელანიას: ჯერან უთვალთვალებდა მას საქმის კეთებაზე, უწუნებდა ყოველივეს, აყვიერდა ყოველ წამში — „სხვა სხვია და საქციერიც უხეირო გაქა“. ხვარამზე და ელისაბედ ხომ მუდამ შინ იყვენ და მუდამ წგრთნიდნენ ჩაძლს წაღმა-უკულმა. მაგრამ რაც დრო გადიოდა, მით თანდათან ჰკარგავდა მელანია ამათაღმი ჰატიცემას და მორიდებას,— „რაც უნდა მიინდომო, რაც უნდა ამო, აგრის გულს მაინც ვერ შეაჯერებო. ახლა დედამთილი და მული რომ ბრალის დებას დაიწყებდნენ, მელანია წინანდებურათ ფიცლის კი არ მოყვებოდა, არა, ისე სიჩუმით ჩაატარებდა.

მართალია, ხვარამზე და ელისაბედს, მეტად რე ანხლი ხსიათის ელისაბედს, ძლიერ აჯავრებდა მგ გამოურკვეველი სიჩუმე.

— ესე გველსავით გარისინდება და ჩივიწყტს ენას, რომ გულზე ცეხლი მოგეკიდება კაცს! ეუმნებობდა ერთ დღეს ელისაბედ დედას.

— ყველა გველმა ადამიანმა ესე იცის, გაჩემება. ვითამ და ახე, მე კი სულიერი ვარ, შენ რაც გინდა მითხარი, მე მაინც არ მეწყინება, მაგორს არ გეტყვიო. მარა გულში ქე წერს ყველას და ბოლოს გველსავით საწამლოვით გადმოაწთხებს. მიუგო ქალიშვილს ხვარამზემ.

ერთ დღეს ელისაბედმა ატეხა მსჯელობა თერთ ფეროვანი და შევეგრძმანი ქალების ხსიათებზე და ბიალოს თითონეე მისცა თავის მსჯელობას დასკვნა:

— შევეგრძმან ქალებში უფრო ბეერი მოდის ავი გულის პატრონები და კახებოო.— თითონ ელისაბედ და დედა მისი შაქრის ფერი თერთი ქალები იყენ.— მეღანამ მულის სიტყვებზე წარბები ჩამოუშვა, რადგანაც, მისი ფიქრით, ეს სიტყვები მისკენ იყო გადაკრული. ელისაბედი თავისებურათ ჩაუყინდა ჩაძლს.— წარბები რომ დახარე, ამა რა ეთქვი შენი საწყენოო.

— რა ვიცი, კი მეწყინა და! უპასუხა მელანიამ ცოტა ცივათ.

— კი მარა, იმას აღარ მეტყვი რა იყო ამაში შენი საწყენი!

— იყო, თუ არ იყო, კი მეწყინა და ახლა რაი! გულს ხომ ვერ ამოვივლეჯ?

— თქვი ბარემ რა გიქნეს საწყენი. უთხრა ხვარამზემ.

— მეწყინა მეთქინ ეთქვი, იგია და მეტი რაი! — რომ გეწყინა იმას გკითხავ მეც, რა ეთქვი შენი საწყენი? რეიზა მიიღე შენ თავზე?

— ჩემზე თქვი და ჩემ თავზე მივიღე.

— მერე რა მტერობა მქონდა შენზე? ხედავ რა ავი გულის ყოფილა! რა იფიქრა! ჩემზე თქვიო! თურამე მტრათ გვიყურებს!

— რა ვიცი, ყოველთვის კი ჩივით იმისთანას რომ მეწყინება და! გამოტყდა მელანია!

— ამა, ამისა იყო რომე მე და ნენას წამდა უწუმ გვიტყუხავდი წარბებს! ამისთანა გული გაქ შენი! მძიმე საყვედურით უთხრა ელისაბედმა.

აქ ჩაძლმა რალაც მწარე სიტყვა შემოსტყორცნა მულს და გაიშარათა კი გეპრიან აყალ-მაყალი რომელშაიც მელანიამ, საქმაო მწარე სიტყვებთ გადმანთხია აქამომდე დაფარული და გულში დაგუბებული ნაღველი. იმ დლიდან მოწყებული ხშირათ იმართებოდა ჯერანის ოჯახში ასეთი აყალ-მაყალი და რომელც დროთ განმავლობაში, უფრო და უფრო ცხარე ხსიათსაც დებულობდა. ბოლო და ბოლოს მელანია აღარ ურჩებოდა უქან დედამთილ! და მულს წყევა-კრულვაში და ლანძღვა-გინებაში, რაც იშვიათი არ იყო იმათ შორის. ამ გარემოებამ ჯერანის ყურამდეც მიაწია, „ნენას და ჩემს დას ავი სიტყვა არ ჰკადრო, თვარა სულს ამოგბდი“-ო ექალოდა ჯერან ცოლს, მაგრამ ეს მუქარა სრულათაც ვერ სპობდა მის ოჯახში ქალების დაქას და უთანხმოებას.

*) ძლიე ვკალი № 48

По определению пензенуаго комитета, 23-го Ноября 1894 года состоявшемуся, настоящее письмо подлежит обязательному напечатанию на основании 139 ст. уст. пенз. съ указанными въ письмѣ исключеніями.

წერილი „კვალის“ რედაქციისადმი*)

ქვეა გაზეთის 47 №-ში დასტამებულია ოპორტიუნისტულად გამოგზავნილი წერილი ვილად „მეთვალყურე“-სი, რომელ წერილშიაც სხვათა შორის ჩემს შესახებ სწერია: „მართალია, გრეკულ რამიშვილს მოუხსენებია ბნ რ. სიმონიძისთვის, რომ გურიაში ისე ხმარობენ, როგორც თქვენ ხმარობთ და გურულები თუ არ ამბობენ, აკაკის ცხატობათა და სხ.: მაგრამვე ჩემის აზრით არ ცოდნია ბნ რამიშვილს გურიაში ვინ რას ხმარობს და რ. სიმონიძის მოხატობება და უთქვამს პირმოთენობით: გამაჯრებელი შენ ხარო. მხოლოდ არც ის არის ვასაკერალი, რომ ერ. რამიშვილმა გურიაში რას ლაპარაკობენ, ის არ იცოდეს, რადგან ის, ერ. რამიშვილი პატარაობიდანვე დამოკიდებული სულ სხვადასხვა ქვეყნებში აღიზარდა და დღესაც გურიაზე მოცულობით გარნი ცხოვრობს ავერ თუთხმეტა წელიწადია. მაკამ ყოველს შემთხვევაში ბ. ერეკლეს საშლვარზე გადაუხვევია, რაცა ამბობს რომ გურიაში ასე ამბობენ, მაგრამ აკაკის ცხატობა და არას ამბობენო. გურულებზე ასეთი სულის სიმდებო. რაცა საზოგადო საქმეზე კამათია აღძრული, აქ პირადობა რა შთაშია, მანასადამე დამტკიცებულად აზრები, რომ გურულები პირდაპირი ხალხია, გურულებს პირში თქმა უყვარს და არა გზით პირში სათქმელს პირს უყვარს არ იტყვის ყველა ნაკლულეგანებდას პირში გამხესლ და სხ.“ ესლენაზობთ რამდენი სიმართლეა ამ სიტყვებში და როგორ ამანიჭებთ ქუშმარტების თვით ქუშმარტების მოსაჩილებ. „მეთვალყურე“-სი ამასოდეს არ მიიჭებდა გურულები მ:სოერს არაფერს ამბობენ კამათობის შესახებ რომ აკაკის ცხატობათ მეთქი, აი თვით ბ. სიმონიძის სიტყვები ამის შესახებ: „მკვიდრი გურიისანი, მაგ. ირაკლი რამიშვილი, მოწმობენ რომ ყოველი გურული ნასწავლი და უსწავლი ხმარობს იმ ფორმასა, რომელ საც ჩვენ ვესარჩლებით. ამას შემაოწმებსო, სტქე ამ პირმა, ყოველი გურული მწერალი, თუმცა აკაკისა ყველას დიდი ხათრია აქესო (იხ. „ივერია“-ს №207) განა აქედამ ის გამოდს, რომ გურულები არაფერს ამბობენ იმის შესახებ იმტრამ, რომ აკაკის ცხატობათ? პარ იქით აქ სრულიათ წინააღმდეგი აზრი არის გამოთქმული, ქვე იგი, „გურულებს დაღათ ცხატობათ აკაკის, მაგრამ, რომ კითხოთ მინც სი-

მართლეს არ გადაუხევენ და „ვლიარე“-ს ამჯობინებენ. აქედან მკითხველი ხელდეს, რომ აქ „მეთვალყურე“-ს ან ვერ გაუჩრჩევია დაწერილი და ან განზრახ დაუმარხნვებია აზრი ბ. სიმონიძის წერილისა და ჩვენდა მოუწერია წინააღმდეგ იმისა რაცა ესტქე და რა აზრითაც ესტქეით.

„გურულები პარდაპირი ხალხია, გურულებს პირში თქმა უყვარს და არას გზით პირში სათქმელს პირს უყვარს იტყვის, ყველა ნაკლულეგანებდას პირში გამხესლ და სხ.“ დიახ, მართლს ბძანებთ ბ. „მეთვალყურე“-ს გურულები სწორეთ ამგვარი ხალხია და თავიც მომაქეს ამგვარა გურულების თვისებით.

„ბ. რამიშვილს სიმონიძის მოხატობება და უთქვამს პირმოთენობით გამარჯვებული შენ ხარო“ მე რომ აქ პირმოთენობა გამომჩინა, სწორეთ აკაკის მხარე უნდა დამეჭირა, რადგან აკაკისთან უფრო ბევრათ მეტი დაახლოებული ვარ, ვიდრე ბ. სიმონიძისთან, რაზედც თვით ჩვენი სახელოვანი პოეტი დამეთანხმება, მაგრამ მე ის ვთქვი რაც მე ეცილად და რაც მწამს დღესაც; მე თვითონ გურულთ ვარ და „ვლიარე“-ს უფრო მეხერხება სათქმელათ და ჩვეულებრივით მიმანიჩა, ვიდრე „ვლიარე“-ს ეცეე გამიგონია ეს სიტყვა სხვებისაგანაც, თუმცა თვით ეს სიტყვა ჩვეულებრივ ლაპარაკში იშვითად იხმარება. მე სრულიათაც არ ვრაცხ თავის თავს მსაჯულათ ერთის თუ მეორის ფორმის კანონიერებისა, თუ უკანაზობას, მხოლოდ ის ვთქვი რაც გამიგონია, და რასაც მე ეხმარობ, რაც შეეხება იმას, რომ ბ. „მეთვალყურე“-ს გურულებიდან გამომრიცხა მისთვის რომ მე „პატარაობიდან სულ სხვადასხვა ქვეყანაში აღიზარდე და დღესაც გარნი ვცხოვრებ ავერ თუთხმეტა წელიწადია“, არც ეს არის სრული ქუშმარტება; უმეტესი ნაწილი ჩემი ცხოვრებისა გურიაში გამოტარებია და ახლაც არა ვარ დაშორებული გურიაზე და გურულებზე, ასე, რომ თავი არა ნაკლებ გურულათ მიმანიჩა ვიდრე თვით „მეთვალყურე“-ს.

ერეკლე რამიშვილი

„კვალის“ ფელსტა

ახალ-სიხნს. მ. მ. კოსტანინოვოვლი: ი. რ. და აბაშაში ბ. დ.—თქვენი სახუმარო გასართობი ა დაიბეჭდება, რადგან იმ პირების შესახებ ვრსაც ესაყვედურებით, ჩვენ ხალხურ ანდაზას მივდევთ: „ყბედს რა დააწუმებსო და მუნჯიო!“ და საყვედური თუ გნებათ მიმართეთ პირდაპირ იმათ.

*) ამ წერილს ისტოკოპირებდათ, რომ ვთხოვეთ ავტორს შეეკავებინას ისე, როგორც სტენგურო კამიტეტს შეუძლია.

წერილი ახალსენაკიდან

ასალსენაკი. თქვენი პატრიცემული ვახუთი „კვალის“ № 42 დაბეჭდილი ბ-ნ კ. თავართქილაძისაჲან ღია წერილისა გამო ვალთ ვრაცხ პატრიცემული „კვალის“ მკითხველების წინაშე გავიძაროთლო თავი და აღუწერო მათ სინამდვილე ამ საქმისა. ამა მდგომარე წელნი ვახუთი „იერიკიაში“ გაიმართა კამათბა ახალსენაკის სამკითხველოსა გამო. სამკითხველოს დამარცხებელმა წვერებმა უკვე გამოაცხადეს ანგარიში ყოველივე შემოსავლისა და გასავლისა (სამკითხველოსის), პაგრამ ბ-ნ კ. თავართქილაძემ „არა მკითხმ“ გამომიწერა მე ვახუთით სამედიკატორისა სამართლი. მს ეუცხოვთ წვერებს და გამოაცხადეს ვახუთი „იერიკიაში“ ჩვენი თავის და მკირებათ და ტყუილათ ღრის დაკარგვით მიგვანჩია, ვილაჲ თავართქილაძესთან სამედიკატორისა სამართალი გამოისლა და ჩვენ ყოველივე სამკითხველის შესავალ გასავლის ანგარიშს საზოგადოებას წარუდღვენთო. თანახმათ ამ განცხადებისა ჩვენ ყოველივე სამკითხველოს შემოსავალ-გასავლის დავითრები და წიგნები, რომ ეუცხოვთ მე მებარა, ვადგეცით ერთს პატრიცემულს სამკითხველოს წიგნს და საზოგადოებაში ცნობილს თავისი პატრონისი და მიუდგომელი ხასიათით ბ. მიხეილ ზაქარაის ძე დიდებულისგან და კიდევც ეთხოვთ, შემოსავალ-გასავლის წიგნი გავსინჯა, დაენი შნა საზოგადო კრება წვერებისა და წარუდღვინა განსახილველათ საზოგადოებისათვის. ბ. დიდებული ძემ თითონ ყოველივე განხილვა და საძვერ მოუწოდა საზოგადოებას, მაგრამ კრება არც ერთხელ არ შედგა. დღესაც ეს წიგნები ბ. მ. დიდებულისგან აბარა და ყოველივე ვაგრემოება ამ საქმისა, კარგათ იცის და უსათუთათ თავის აზრს წარმოთქვამს ვახუთის საშუალებით. მაშინ უფრო დარწმუნდებმა მკითხველი საზოგადოება სიმართლემე, ახლა ახალ სენაკში „კლუბს“ აარსებენ და აქვე უნდათ მოათავსონ სამკითხველო. ყოველივე ზემო წარმოთქმული კარგათ იცის ბ. კ. თავართქილაძემ, მაგრამ მაინც ვაძიხას: ავერც ცხრა თვე გასს და სამკითხველოსი არა ისმის რა“ და ეთომც მე ეყოვ ამის მიხეში, ნუ თუ ბ. თავართქილაძეს გული შეტკივა სამკითხველოზე და ის აწუხებს მას და იმან გამოიჩინა მისი წერილი? სამკითხველოს საქმე რომ მას აწუხებდეს კარებსაც არ დაგვიკრებდა. თუ მიიღებთ მხედველობაში იმ ანგარიშებს, რამაც გამოიწერა მისი წერილი, მაშინ დარწმუნდებით, რომ იმას თავისი ანგარიშები აწუხებს. მე მაინც ტყუილათ მბრალდებ, ეთომც ამერქალოს მოწაფეებისათვის მის მალაზიაში მასწავლო წიგნების ყიდვა და ეთომც მე თითონ ვსდღე. ლაი, საქმე როგორ იყო: წარსულ წლებში ბ. თავართქილაძემ ძლიერ ძვირათ დაიწყო გაყიდვა წიგნებისა და რეულებისა. მას ყოველივე გაუადვილდა, რა კი მეტოქე არ ყა-

ვდა. მაგრამ ამ ბოროტების მოსასპობლათ მიიღეს კანონიერი ზომები. აღიძრა კითხვა ამ ბოროტების მოსასპობათ სამღვდელთაგანს კრებაზე, და ამ კრებაზე სამღვდელთაგანს დეპუტატებმა, რომლებიც იყვენ წარმომადგენელნი სენაკის, ზუგდიდის, ლენჩხუმის მაზრების სამღვდელთაგანისა და აგრეთვე მთელი აფხაზეთის მაზრისა, ერთხმათ გადაწყვიტეს შემდეგი: „მოვიდა დეპუტატების ცნობამდე, რომ მოწაფეები სასულიერო სასწავლებლისა ყიდულობენ ძლიერ ძვირ-ფასით სასწავლო ნივთებს და სასუქმდგანლოებს წიგნების ვაჭრის თავართქილაძისაგან. ეთხოვთ სასულიერო სასწავლებლის სამმართველოს იქონიოს სასწავლებლის ბიბლიოთეკაში ყოველგვარი საქირა სახელმძღვანელოები და რომ მოწაფეებმა აუდონ უსათუთო სასწავლეულის ბიბლიოთეკაში და აღკრასლოს ყიდვა თავართქილაძის მალაზიაში (იხილეთ ჟურნალი № 15) სამღვდელთაგანს კრებისა მუხლი 11, 1892 წ. 12 — 13 იანვრის). ამ საქმის მაწარმოებელ ბიბლიოთეკარს დანიშნული აქვს სამღვდელთაგანსა 100 მანეთი. ასეთი გადაწყვეტილობა დამტკიცებული არის სასულიერო მთავრობისაგან. თანახმათ ამა ვადრადწყვეტილობისა, ბიბლიოთეკარმა სასულიერო სასწავლებლისა, — მასწავლებელმა ბ. სპირიდონ მატარაძემ გამოიწერა, ქუთაისს და თფილისის მალაზიებიდან ყოველგვარი სახელმძღვანელო წიგნები, რეულები, ყარაღაშები და სხვა-და-სხვა ყიდის სასწავლებლის ბიბლიოთეკაში სამმართველოს დაწესებულ ფასათ და მოგება სამღვდელთაგანს რჩება. ზემო მოყვანილობა სამღვდელთაგანს ვადწყვეტილებამ ძლიერ დიდი სარგებლობა მოუტანა საზოგადოებას; ახლა ბ. თავართქილაძე ძალა-უნებურათ როგირან ფასათ ყიდის, ფასი რომ მოუმბატოს მისგან არავინ იყიდის. ტყუილათ მწამებს ბ. თავართქილაძე, ეთომც მე აღუეკრძალე მოწაფეებს ყიდვა მის მალაზიაში სასწავლო მასალებისა და მე ეთომც თითონ ვყიდვ დვირფასათ. ჩემთვის არავის არ მოუწოდია ბიბლიოთეკარბა სასწავლებელში, თორემ მეც რასაკირველია, სისრულეში მოვიყვანიდ სამღვდელთაგანს გონიერ ვადწყვეტილებას. ბ. კ. თავართქილაძე გერამობს არა შესაძლებელ შემთხვევას, ეთომც ზუგდიდისა მოწაფე მასწავლიყოს სენაკს უბრალო წიგნის საყიდლათ და გზაში ბევრი დახარჯოდეს. ზუგდიდსა და სენაკს შორის ერთი ფოსტა არის, ყოველ დღე სხვა-და-სხვა გვარი ეტლები დადიან და ახლა არავინ არის ისეთი უგუნური, რომ ისე მოიქცეს, როგორც ბ. თავართქილაძე წიგნს თავის წერილში. ბ. თავართქილაძე აბოლოკებს: „მომავალ წელს უფასო წიგნთ-საცავი მიწად გავხსნაო“ ძლიერ კარგი იქნება და არავინ ეცოლებმა დამშლელი მაგრა მე მაინც ევეკობ, რადგან „როგორც ქუხს ისე არა წვიმს“ იმიტომ, რომ უფასო სამკითხველოდან არაფერი მოგება ექნება ბ. თავართქილაძეს.

სამეგრელოს სასულიერო სასწავლებლის მასწავლებელი
ბესარიონ მიქაქაძე

წერილი „ივერიის“ რედაქციის მიმართ

(ტაღოშტალი „ივერიის“)

საჩინო რედაქტორო, „ივერიის“ მე-237 ნომერში ამოკითხეთ სპასუხო წერილი ბ. ნ. დოლიძის მიმართ, რომელიც კვლის პირით დატყობიანებულია, რა უფრო ის სპი თუშინა, რომელიც განუხში მყოფ პართიელთა შორის იყო შეგროვილი განსვენებული პეტე. უახიბუგის ცხედარზე გვირგვინის დასაფარად. თუკენ უახსუსეთ, რომ განუქელ პართიელთაგან და სხვათაგანც გამოგზავნილი ფული, რომელიც „ივერიის“ რედაქციას მოუვლია, გადაეცა განსვენებულის მარტოხმელეთაგან არჩულ გამოეთა.

თუკენ რედაქციისა მოსული ფული, რომელიც გვირგვინებს უნდა მოსმარებოდა, მივიღეთ სულ 251 მანეთი, შემავე შემოძირკველთაგან: 1) ქუთაისში შეკრებილი 26 მან., 2) აპოლონი 40 მან., 3) განუიდან 30 მან., 4) თელავიდან 30 მან., 5) კიევიდან 10 მან., 6) ბათუმში შეკრებილი 31 მან., 7) ოდესიდან 25 მან., 8) მოსკოვიდან 15 მან., და 9) კავკავიდან — 30 მან. ამას გარდა, კერძოთ გადმოგვცა კიდევ ტფილისის რეინის გზის დროში მოსამსახურეთაგანმა 24 მან. და რაფ. ნ—ძის უახიბუგისაგან 104 მან. იმ ფულიდან,

რომელიც წინის შეგუდავ სასოგადოებისაგან მიეღო.

იმ გამოიტატმა, რომელიც განსვენებულის დასაფარებების გამოეთ იყო შემდგარი, ბევრი იანგარისა მოსალოდნელი ხარფი და იმ გზას დაადგა, რომ შერფისის გვირგვინების შტეირება უარალოს გააწვეინოთ და დანარჩენი ფული განსვენებულის სხვა გარ სავაროებას მოავსმაროთ, რთა გვირგვინებს გარდა სხვაფრებც დირსეულად და დიდებულად დამარსულ იქმნის ჩვენს დაუფიწერის კანის ცხედარითა ი, ეს მიზენი განლდათ, რომ სხვანებო გვირგვინებისათვის გამოგზავნილი ფული მარტო გვირგვინებს არ მოსმარებია. აღ. უახიბუგის განსვენებას შემოსხვებულ ფულზედ გცილებით შეტრ დასტინდა და სრული ანგარში ამის, თავის დროზე შემოწმებული, ჩვენ სულათ.

ჩვენ გგონია, აგვალს რედაქცია სავაროთ დინახეს ამ წერილის გადაუტკვას თავისის შეითხელების სცნობად.

ვალერიან გუნია
15 ნოემბერი
ანდრო ლულაძე
(„ივერია“)

რედაქტორ გამოცემული ან. თ. წერეთლისა.

განცხადება

ქართული თეატრი

კვირას 1894 წ. ნოემბრის 27

ამხანაგობის დასი გამართავს წარმოდგენას

I

პატარა კახი

დრამ. 5 მოქმედ. აკაცი წერეთლისა.

II

ჩათრეება ჩაეოლა სჯობინ

ვალდებ. I მოქმედ. კ. ბ.

მონაწილეობას მიიღებენ: ავლოვისა, ჩერქეზი-შეილისა, მაცხმიძისა და სხ. შ. სვიმონიძე, გამურელიძე, გელვანოვი, შთიანიშვილი, კანდელაკი, და სხ.

ადგილების ფასი ჩვეულებრივია

შეგირდებისათვის ადგილები ლოკების უკან 50 კაპ.

დასწვისი 7 1/2 სათზე

შზადლება წარმოსადგენათ: „სეილელი დალაქი“ „ბორკილი“ „სტუმარი“ და სხ. შ. სფაროვის, კ. ხაშისის, და კ. ყიფიასის მონაწილეობით.

რეჟისორი ვალერ. გუნია